

Laul õnnest

150. hooaeg

24. juunil 1870 mängiti Tartus Vanemuise seltsi majas esmakordselt Lydia Koidula näidendit „Saaremaa onupoeg”. Seda kuupäeva loetakse Eesti rahvusliku teatri alguseks. Hooajal 2019/20 tähistab kogu Eesti teater oma 150. sünnipäeva.

OSKAR LUTS

Laul õnnest

DRAAMA ÜHES VAATUSES

LAVASTUSE TEKSTIVERSIOON ELISE METSANURK, PRIIT PÕLDMA JA TRUPP

LAVASTAJA ELISE METSANURK (EMTA LAVAKUNSTIKOOLI 29. LEND)

JUHENDAJA MERLE KARUSOO

LAVASTUSDRAMATURG PRIIT PÕLDMA (NUKU TEATER)

KUNSTNIK KASPAR JANCIS

HELIKUJUNDAJA MARTIN KORK (EMTA LAVAKUNSTIKOOLI 29. LEND)

VALGUSKUJUNDAJA TÕNU EIMRA

ETENDUSE JUHT SIIM SAREAL

29. LENNU JUHENDAJAD ON ANU LAMP JA ELMO NÜGANEN

ESIETENDUS 8. VEEBRUARIL 2020 SADAMATEATRIS

Näidendi autoriõigusi vahendas Eesti Teatri Agentuur

Vanemuise teatri ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia koostöölavastus

Lavastuse valmimisele aitab kaasa Euroopa Regionaalarengu Fond
(projekt EMTASTRA)

EESTI MUUSIKA-
JA TEATRIAKADEEMIA

Euroopa Liit
Euroopa struktuuri-
ja investeerimisfondid

Eesti
tuleviku heaks

Osades

Juhan Metslang (Hannes) — Ekke Märten Hekles (EMTA lavakunstikooli 29. lend)

Leena — Külliki Saldre

Emilie — Maarja Johanna Mägi (EMTA lavakunstikooli 29. lend)

Maria — Kristiin Räägel (EMTA lavakunstikooli 29. lend)

Julius Jõuram — Ken Rüütel (EMTA lavakunstikooli 29. lend)

Anu — Marika Barabanštšikova

Orel — Martin Kork (EMTA lavakunstikooli 29. lend)

TRUPP TÄNAB ABI EEST HENDRIK KALJUJÄRVE JA SVEN KARJAT

*Orel - Martin Kork
Juhan Metslang - Ekke Märten Hekles
Leena - Külliki Saldre*

Oskar Luts sündis 7. jaanuaril 1887 Tartumaal, Palamuse kihelkonna Järvepere külas. Kui Oskar oli 4-aastane, kolis pere Palamusele, kus isa avas kingsepatöökoja. Oskar oli oma pere esimene laps. Vend Arnold, kes sündis 1893. aastal, suri vaid kolmeaastasena, noorim vend Theodor (1896–1980) jäädvustas end hiljem Eesti kultuurilukku aga filmioperaatori ja -lavastajana.

Oskar Lutsu koolitee algas 1894. aastal Änkküla külakoolis, jätkus Palamuse kihelkonnakoolis 1895–1899 ja Tartu Reaalkoolis 1899–1902. Aastatel 1911–1913 õppis ta Tartu ülikoolis farmaatsiat. Lõputunnistuseni ei jõudnud Luts aga üheski koolis, sest tulevasel kirjanikul oli tõsisemid raskusi matemaatikaga. Seevastu oli Lutsul hea keeleteoskus, ta valdas vabalt saksa ja vene keelt ning suutis raamatuid lugeda ka prantsuse, poola ja soome keeles. Lugemine oligi Lutsu suurim kirg, mis sai alguse niipea, kui tähed selgeks said. Oma lemmikautoritena on ta nimetanud Shakespeare'i, Molière'i, Racine'i, Goethet, Schillerit, Lessingit, Gogolit, Puškinit, Lermontovi, Tolstoid, eesti autoritest aga Saali, Bornhöhed, Vildet ja Kitzbergi.

Oskar Luts võttis farmatseudina osa Esimesest maailmasõjast, olles tegevväes Peterburis, Pihkvas, Vilniuses, Varssavis, Daugavpilsis ja Vitebskis. 1918. aasta augustis vabastati Oskar Luts sõjaväest ja ta hakkas koos abikaasa Valentinaga, kellega abiellus Vitebskis, ja poeg Georgiga, kes sündis aprillis 1918, tagasi koju rändama. Sellest teekonnast jutustab värvikalt Lutsu teos „Inderlin“. Seejärel töötas Luts veidi üle aasta (1919–1920) Tartu Ülikooli raamatukogus ning avas siis oma raamatukaupluse Riia tänaval. Paraku osutus Luts kehvaks äri-meheks, pood läks pankrotti ja mitme tema hilisema raamatu honorar kulus äpardunud raamatuäri võlgade tasumiseks.

8. oktoobril 1922 asutati Tallinnas Eesti Kirjanikkude Liit ning Oskar Luts oli üks 33-st asutamisel vastuvõetud liikmest. Sellest ajast alates kuni elu lõpuni tegutses ta kutselise kirjanikuna. Selleks, et ennast ja perekonda ära elatada, tuli „Noor-Eesti“ kirjastusele anda aastas vähemalt kaks käsikirja. Luts ja Tammsaare olid ainsad kirjanikud, kes said „Noor-Eestilt“ honoraride ja avansside näol sisuliselt kuupalka – Luts sai 200 krooni kuus. Koos arvukate kordustrükkidega avaldas „Noor-Eesti“ kirjastus Lutsult aastatel 1913–1940 kokku 92 raamatut.

Oskar Luts suri 23. märtsil 1953 Tartus ja teda olid Ropka-Tamme (Pauluse) kalmistule saatmas kümned tuhanded inimesed.

Luts ja teater

Teatriga puutus Luts väidetavalt emakordselt kokku apteekriselli aastatel (1902–1906), siis käis ta Tartus Jaama tänaval asuva Vanemuise seltsi (Wiera teatri) etendustel ning Aia tänaval Tartu Saksa Käsitöölise Seltsi etendusi vaatamas.

Et Lutsule teater meeldis, näitab juba see, et näidenditel on tema loomingus päris märkimisväärne osakaal. Esimene kokkupuude teatriga näitekirjaniku rollis oli küll valus ning seda tunnistab Lutsu sissekanne „Kapsapea“ tiitellehele, kirja pandud 31. detsembril 1913: „„Kapsapia“ on kõige parem tükk, mis Eestis kunagi kirjutatud. Menning (*Vanemuise teatri juht ja lavastaja – toim*) kõige suurem Eesti algupäraliste vaenlane. /.../ Menning on paratamatu pahe Eesti näitemängu põllul.“ Menning oli kahtlemata jõuline isiksus, kes oma arvamuse otse välja ütles ning noorel kirjanikul oma teost mitmel korral kohendada ja ümber kirjutada lasi. Algversiooni pole meist keegi näinud, aga seda, et „Kapsapiast“ hea tükk sai, teame kõik.

Luts on hiljem ka otse teatrirahva poole pöördunud, kirjutises „Mõningaid ütlemisi teatrirahvale“ (1936) kirjutab ta muuhulgas: „Võtame kasvõi need noored näitlejadki, kes, eriti niinimetatud naljamängudes, endale hoobilt tahavad teenida kullatud kannuseid ja sulge kübarale – liialdusega. Pole ime, kui siis ajuti tekib stseene, kus mees ei näe meest, vaid on üks kibe vehklemine, mille sekka kostavad ainult üksikud, üdini tungivad röögatused. /.../ Kas siis just nimelt kõik joomavennad peavad tuigerdama nagu põlenud jalgadega kanad või alalõpmata kukkuma ja lamasklema siruli ja urvi?“ Ühes Uhuhu-vestes („Herra Karl Martin Uhuhu käis teatris“, 1926) ütleb ta aga: „Mõni näitleja või näitlejanna läheb ainult korra üle näitelava, ja see on rohkem, kui kolm vaatust k i r g e tema kolleegadelt, mees- või naiskangelasilt.“ 1930ndatel aastatel on Luts oma kirjutistes kritiseerinud ka liigset lavastuslikku nipitamist ja klassika moodsaks lavastamist.

*Luts ja Luts.
Oskar Luts ja näitleja Paul Maivel
Oskar Lutsu rollis
(Tallinna Töölisteater, 1937)*

Julius Jauram - Ken Rätel
Anu - Marika Barabanštšikova

Maria - Kristiin Räägel

„Laul õnnest“. Vanemuine, 1915

„Laul õnnest“

Draamat „Laul õnnest“ hakkas Luts kirjutama 1913. aasta algul, käsikiri valmis juba sama aasta kevadeks. Teose loomisel on Luts kasutanud oma noorpõlvemälestusi. Sarnaseid motive esineb ka Lutsu varasemas, Toomas Oskari nime all ilmunud jutustuses „Kellamees („Eesti Kodu“, 1908, nr 9).

„Laul õnnest“ esmalavastus toimus 1915. aastal Vanemuises. Näidendi lavastas Ants Simm, kes Karl Menningu lahkumise järel Vanemuise kunstilise juhi kohustused enda kanda võttis. Juhan Metslangi mängis üks trupi esinäitlejaid Julius Pöder, Leenat trupi raudvara, juba Wiera asjaarmastajate Vanemuises teatriteed alustanud Amalie Konsa, Emiliet Olli Teetsov, Mariat trupi üks toonaseid esinäitlejannasid Anna Altleis ning Julius Jõuramit värvikas karakternäitleja Leopold Hansen.

Lutsu näidendi tegelaskond on praeguse lavastuse omast veidi suurem: sinna kuuluvad veel Emilie vanemad Järve Jaak ja Roosi, üks vana naisterahvas ning mõned külamehed. Tegevuskohaks märgib Luts „Eesti N. kiriku kellamehe majakese“, tegevusajaks „lähema mineviku“.

Kriitika võttis Lutsu tunnetetragöödia huviga vastu. Anton Jürgenstein arvas, et autor on „andeline kirjanik, kes mitte võimetult unistada, sõnadega mängida ei armasta, vaid kes elu täiusest ammutada püüab. Küll ei ole see püüd ennast veel ümmarguselt, peenikeselt välja viilitud kunstnikutöös ilmutada jõudnud, aga sääl on jooni, mis tulevat, suuremat ette kuulutavad.“

Näidendi „Laul õnnest“ varasemad lavastused:

1915 Vanemuine

Lavastaja Ants Simm

Osades: Juhan Metslang – Julius Pöder; Leena – Amalie Konsa; Emilie – Olli Teetsov; Maria – Anna Altleis; Julius Jõuram – Leopold Hansen

1916 Estonia

Lavastaja Karl Jungholz

Osades: Juhan Metslang – Albert Liik; Leena – Betti Kuuskemaa; Emilie – Milly Altermann; Maria – Liina Reiman; Julius Jõuram – Eduard Kurnim; Anu – Anna Tamm

1924 Vanemuine

Lavastaja Julius Pöder

Osades: Juhan Metslang – Julius Pöder; Leena – Amalie Konsa; Emilie – Emmi Treumundt; Maria – Anna Altleis; Julius Jõuram – Leopold Hansen

1924 Ugala

Lavastaja Andres Tukk

Osatäitjad teadmata

Kasutatud kirjandus: Aivar Kull „Oskar Luts. Pildikesi kirjanikupõlvest“ (2007), „Oskar Luts ja teater“ (Heivi Pullerits, 1969), O. Lutsu nimelise raamatukogu kodulehekülg, Digar jm

Oskar Lutsu mõistatus

Me kõik teame Oskar Lutsu, tunneme Tamasseri raudu ja mäletame Kiire väikevenna ristsete ajal üürgama hakanud grammofoni, oskame tsiteerida mõnd vaimukat ütlust, teame, et Luts kirjutab lihtsalt ja „rahvalikult“, nii et kõik on kohe arusaadav ja tekitab muhe-turvalist äratundmist. Meie – see on kollektiivne rahvuslik kultuuriteadvus. Meil on väga hästi teada, kes on Oskar Luts.

Kui Lutsu teoseid aga lugema hakata, selgub, et ta pole üldse selline, nagu teame. Tähendab, ta on selline ka, aga sugugi mitte kogu aeg. Ja isegi ta „rahvaliku“ nalja taga võib enamasti aduda kurbust, mahasalgamatut igatsusheli. Kui seda häält kuulatama jääda, siis hakkab tunduma, et ta tegelaste riukadki on ette võetud vaid igavuse tõrjumiseks ja igatsuse vaigistamiseks. Aga riugaste eesmärk ei täitu, igavus ei kao, argipäev kestab, igatsus ei lakka.

Luts ei filosofeeri palju ega teab kui originaalselt, kuid ta tegelaskujutuses ja jutustamisviisis on pidevalt tajuda eksistentiaalset rahutust. Tema tegelased hulguvad ebakindlal maastikul, otsekui rabas, mättalt mättale kalpsates, teades, et laugas võib olla siinsamas, iga hetk võib hakata kallama paduvihma ning kuskile pole varjuda. Ja kuigi rabasse on tulnud võib-olla kellegagi koos, rännatakse sel maastikul üksinda. Kaaslane on alati *teine* inimene, seega päriselt tundmatu. Mis ei tähenda, nagu ei võiks inimeste vahel olla usaldus ja lähedus. Võib olla ja ongi, vahel isegi väga suur lähedus, isegi armastus. Aga ka see piirneb tundmatusega. Teise inimese hinge sisse ei roni.

Kui siis tegelased, enamasti just nooremad neist, katsuvad rabast välja pääseda, otsivad kindlamat jalgealust või püüavad laugaste ligiolu eitada, aimdub lootusetu võitluse kirjeldusest Lutsu pisut distantseeruv, nukralt muigvel autoripositsioon, leppimine lakkamatu ebakindlusega, silmapiirini ja kaugemale jätkuva rabamaastikuga. Sellest kumab läbi eksistentsiaalne elutunne, möödapääsmatu melanhoolia. See ei ole Lutsul õpitud ega laenatud kultuuriline vaatenurk, vaid kaasasündinud, ainuvõimalik hoiak. Tema kui kirjaniku pärisosa.

Melanhooliat on Lutsu loomingu pea ilmavaatelse lähtekohana põhjalikult analüüsinud Jaan Undusk. Tema artikkel „Melanhoolne Luts“ ilmus 1987. aastal, Lutsu 100. sünniaastapäeva aegu, aga mõjub värskelt ja lõõvalt ka praegu. Seal käsitleb Undusk melanhooliat „ehtlutsuliku“ nähtusena, mitte autori sentimentaalse nõrkuse, vaid tema trumbina, märkides ühtlasi, et just melanhoolne hing on eriti tundlik kõige koomilise suhtes.

Melanhoolia määrava tunnusjoonena nimetab Undusk lisaks üksindustundele, katkematule raskemeelsusele, hinge-liigutuste säilitamisele ja sellest johtuvale mälulikkusele veel erilist tundlikkust välja öeldud sõna, antud lubaduse suhtes. Lepingu-motiiv, mida Undusk vaatleb „Kevade“ sündmustikku struktureeriva elemendina, võiks olla kõnekas ka näidendi „Laul õnnest“ kontekstis: siingi viib narratiivi edasi ja eristab tegelasi nende erinev suhtumine lepingu mõistesse. Autor küsib ühes tegelastega, missugune *sõna* väärrib ja vajab pidamist, kuidas toimub lepingu uuendamine ning mis juhtub, kui üks ja seesama leping kuulub osapoolte jaoks erinevasse (näiteks maisesse ja sakraalsesse) kategooriasse. Lutsu vastused ei ole prohvetlikult sirgjoonelised, neis on melanhooliku kehtvat kõhklemist ja kahtlust oma enesegi võimes sõna pidada.

Lutsule kaela riputatud „rahvakirjaniku“ sildiga kaasneb ühtlasi eelarvamus, nagu jäänuks ta oma vestelise stiiliga kaasaja kirjandusväljast mõjutamata, jutustanuks ainult oma kodukandi värvikate tegelaste vahvatest juhtumitest ega teadnuks midagi tooniandvatest kunstivooludest. Aga kui veidi lähemalt lugeda, siis ilmneb, et Luts katsetab nii sümbolistlikke kui naturalistlikke, impressionistlikke kui ekspressionistlikke elemente, proovib kätt kõrgstiilse traagika ja mängulise metafiktsiooniga, laenab motiive ja süžeeikäike nii vene kui lääne kirjandusest. Need eksperimentaalsemad elemendid põimib Luts psühholoogilistesse narratiividesse, mis ei pruugigi ise alati olla eriti pinevad või senitundmatud. Aga Luts paneb lugeja oma tegelastele kaasa elama ning tema keel ja kõne on elavad, ühtaegu poeetilised ja elulähedased. Meisterlik kõnekeeletaju, tegelaste siseilma avamine nende keelekasutuse kaudu ja dialoogi rütmistamine kordustega, on Lutsu kui näitekirjaniku isikupärased tugevused.

Oma ladususe ja haaravuse juures ei pruugi Luts olla teps mitte alati väga selge ega üheselt mõistetav. Ta tekstides on unenäolist hämarust, kummalisi süžeeikäike ja aimatavaid seoseid, mida selgesõnaliselt lahti ei kodeerita. Kui kaas- aegne arvustus pidas neid vahel ka kirjaniku lohakuseks, siis praegu lugedes moodustub nimelt neist Lutsu fiktsio- naalse maailma müstika-hõnguline sisestruktuur, mis sunnib leppima elu salapäraga, nii sise- kui välismaailma konstella- sioonide kummastava seletamatusega.

Ma ei tea, kas ja kui tõlgitav Lutsu looming on. Võib-olla on selles peidetud rahutuses, narratiivi- ja keelekihistuste alt paotuv melanhoolias midagi nii eesti keelele ja elutundele omast, et tõlkides saab säilida üksnes pealispind, aga keeles ja jutustamisviisis avanev süvarahutus läheb kaduma. Vahest on õigus Mati Undil, kes kirjutas oma Lutsu-ainelise *opus magnum*i „Täna õhta viskame lutsu“ (Vanemuise lavail hiljem „Huntlutsu“ nime all) saatesõnas näitlejatele: „Tammsaare ja Luts põle mitte ilmaasjata meie tähtsaimad kirjanikud. Miskit väga salajast peitub neis. Mes on saladus? See saladus on rahvuslik. Saladus on nagu öö, kos ulgub asju. (---) Liigne rahvalikkus ja arakteersus tapab ju tihti sisu. Luts on peenem, ku me arvame. Mahlakus põle ainus kategooria, mis tema puhul arvesse tuleb. Piame teda võtma külmemalt.“ Nii Luts kui Unt on pärit Vooremaalt, neid on kirjanikena palju võrreldud, Unt lõi Lutsu proosateoste ja näidendite põhjal mitu adaptat- siooni ja lavastust ning plaanis lavale tuua ka „Laulu õnnest“. Küllap Unt siis midagi Lutsu saladusest aimas.

Kes ta siis ikkagi on, see kirjanik Oskar Luts? Me ei tea seda.

Priit Põldma,
jaanuar 2020

Emilie - Maarja Johanna Mägi

Teatrijuht Kristiina Alliksaar
Draamajuht Tiit Palu
Muusikajuht Paul Mägi
Balletijuht Mare Tommingas
Lavastusala juht Rait Randoja
Lavatehniline meeskond Rello Lääts, Veljo Rüütli,
Raido Kits, Risto Hanneste, Margus Rump
Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap, Innari Toome, Ain Austa, Andres Lindok,
Katrín Pahk, Jane Aus, Leenamari Pirn, Terje Kiho, Armin Luik, Aleksander Karzubov,
Indrek Ots, Mart Raja, Eino Reinapu, Ullo-Ragnar Telliskivi
Grimm ja soengud Kelly Kullerkupp, Sandra Rätsep-Kirss
Kostüümiala Liisi Ess, Ivika Jõesaar, Ruth Rehme-Rähni, Külli Kukk, Edith Ütt,
Ljubov Guzun, Ivi Vels, Heli Kruuse, Luule Luht, Tia Nuka, Kaire Arujõe, Valentina Kalvik,
Inkeri Orasmaa, Daisy Tiikoja, Elli Nöps, Kertu Lepasaar, Irina Medvedeva, Hanna Annok,
Marit Reinmets, Olga Vilgats, Natalja Malinen, Juta Reben,
Toomas Vihermäe, Malle Värno, Henn Laidvee
Riietajad Raina Varep, Aive Soosaar
Rekvisiidiala Liina Martoja, Mirka Porrassalmi, Angelika Aun,
Kaie Uustal, Kärt Paasik, Annaleena Adamson
Valgustusala Andres Sarv, Jaanus Moor, Madis Fuchs, Tõnu Eimra
Heli- ja videoala juht Andres Tirmaste
Helimeister Indrek Asukül
Kavalehe koostasid Anu Tonts, Priit Põldma, Elise Metsanurk
Kavalehe kujundas Katrin Kelpman
Kavalehe kaane ja plakati kujundas Aide Eendra
Kavalehe fotod Maris Savik ja arhiiv

Tere tulemast Vanemuise teatrisse!

Uued juubelihooajal 2019/2020

Põrgupõhja uus Vanapagan
Armuke **Lageda laulud**
Pangarööv **Virvarr**
Laul õnnest **Kaalud** **Faehlmann**

Neid oli kolm õde **W**
Tere, kallis!
Kuus tegelast autorit otsimas

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi,
et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAE2X /

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEE2X

Märksõna: VANEMUISE FOND

Vanemuise fond tänab:

Olga Aasavit, Andrus Ansipit, Mart Avarmaad, Alar Kroodot,
Kalev Kaset, Mati Kermast, Eero Timmermanni,
Tartu linna, Vanemuise advendikontserdil annetajaid.

Teatri peatoetaja

Aasta toetaja

Ametlik autopartner

Aasta toetaja

Suvekontsedi peatoetaja

Ametlik hotellipartner Tartus

Ametlik hotellipartner Tartus

KULTUURIMINISTEERIUM

Lavakunstikooli toetaja

RÕÕM ELAMUSTEST

TALLINKIL ON SUUR RÕÕM OLLA
TEATER VANEMUINE SUURTOETAJA

kinema

25 aastat ustekunsti

kinema.eu

Kinema
avab ukse
teatrielamusele!

kia.autospirit.ee

Tugeva karakteriga Kia Ceed perekond

SPORTAGE

The Power to Surprise

Kia Ceed repertuaaris on kõik tugevad karakterid ning varustatud kaasaegse mugavus- ja turvastandarditele kohase varustusega.

autospirit

Autospirit Tartu Ringtee 82 | tel 734 1126, tartu@autospirit.ee

Lisaks rikkalikule varustusele annab Kia kaasa kindlustatud kvaliteedi, autotööstuse juhtiva 7-aastase garantii, mis on välja teenitud karmile kontrollile alluvate usaldusväarsuse ja vastupidavuse testide tulemusena. Auto Bilt küsitluste järgi on mitmel aastal järjest Kia olnud nii kliendirahulolu, usaldusväarsuse kui pikaajalise kvaliteeditaseme osas kõrgeimal positsioonil Euroopa turu 20 juhtiva autotootja seas.

vanemuine.ee